

Gäfgen gegn Þýskalandi – Yfirdeild

Dómur frá 1. júní 2010

Mál nr. 22978/05

3. gr. Bann við pyndingum

6. gr. Réttur til réttlátrar málsmeðferðar fyrir dómi

Yfirheyrsluáðferðir. Ómannúðleg meðferð. Notkun ólöglega fenginna sönnunargagna.

1. Málsatvik

Kærandi, Magnus Gäfgen, er þýskur ríkisborgari, fæddur árið 1975. Hann afplánar refsisdóm í fangelsi í bænum Schwalmstadt í Þýskalandi. Málið varðar meðferð sem hann sætti í haldi lögreglu en kærandi hélt því fram að hann hefði verið þvingaður með ólögmætum hætti til að upplýsa hvar J, yngsti sonur áhrifamikils fólks í Frankfurt, væri niður kominn. Af þessum sökum hefði meðferð dómstóla á máli hans sem farið hefði fram í kjölfar meðferðar lögreglu ekki verið réttlát. Í júlí 2003 var kærandi dæmdur í lífstíðarfangelsi fyrir að hafa rænt og síðan myrt J. Talið var að brot kæranda hefði verið sérlega gróft en samkvæmt þýskum hegningarlögum er þá ólíklegt að sakborningi verði veitt reynslulausn eftir 15 ára afplánun eins og mögulegt er annars þegar sakborningur er dæmdur í lífstíðarfangelsi.

Kærandi, sem var laganemi, hafði kynnst drengnum J í gegnum systur J. Drengurinn var 11 ára þegar kærandi myrti hann en kærandi hafði lokkað J inn í íbúð sína og kæft hann þar. Kærandi sendi fjölskyldu J síðan kröfu um eina milljón evra í lausnargjald. Hann faldi lík J undir bryggju við tjörn í um klukkustundar fjarlægð frá Frankfurt. Þegar kærandi sótti lausnargjaldið þann 30. september 2002 á tiltekinn stað sem hann gaf fyrirmæli um veitti lögregla honum eftirför. Hann var handtekinn nokkrum klukkustundum síðar. Daginn eftir fékk einn þeirra lögreglumanna sem falið var að yfirheyra kæranda þær fyrirskipanir frá aðstoðarlögreglustjóra borgarinnar að hótá kæranda líkamsmeiðingum ef hann gæfi ekki upp hvar J væri að finna, en á þeim tíma var enn talið að J væri á lífi. Ef nauðsynlegt væri átti lögreglumaðurinn að beita kæranda ofbeldi til að þvinga hann til að veita umbeðnar upplýsingar. Undirmenn aðstoðarlögreglustjórans höfðu fram að því mótmælt því að slíkum aðferðum yrði beitt. Kærandi hélt því fram að hann hefði verið beittur ofbeldi og honum hefði verið hótad grófu kynferðislegu ofbeldi við yfirheyrsluna. Í kjölfarið vísaði kærandi lögreglunni á þann stað þar sem hann hafði komið líki J fyrir. Lögreglan safnaði frekari sönnunargögnum á vettvangi. Þau bentu til þess að kærandi væri sá sem kom líki J fyrir á þeim stað sem hann vísaði á.

Dómstóllinn í Frankfurt sem fjallaði um mál kæranda tók þá afstöðu strax í upphafi að ekki yrði byggt á játningu kæranda fyrir lögreglu enda hafði játningin verið þvinguð fram með ólögmætum hætti andstætt lögum um meðferð sakamála og 3. gr. Mannréttindasáttmálans. Engu að síður var talið heimilt að byggja á öðrum gögnum sem aflað hafði verið í kjölfar játningarinnar. Kærandi var sakfelldur fyrir mannrán og morð þann 28. júlí 2003 og dæmdur í lífstíðarfangelsi. Þótt kærandi hefði verið upplýstur um rétt sinn til að játa ekki á sig sök og að fyrri yfirlýsingar hans yrðu ekki lagðar til grundvallar sektardómi játaði kærandi á sig mannrán og morð fyrir dómi. Niðurstaða dómstólsins um sekt kæranda byggðist því á játningunni og öðrum sönnunargögnum sem aflað var í kjölfar játningar sem fengin var með ólögmætum aðferðum. Einnig lá ljóst fyrir að kærandi hafði sótt lausnarféð sem krafist var vegna hvarfs J.

Niðurstaða undirréttar var staðfest hjá áfrýjunardómstóli en tekið fram að þær hótanir sem kærandi hefði sætt í yfirheyrslu hefðu falið í sér brot gegn 3. gr. Mannréttindasáttmálans.

Í desember árið 2004 voru tveir þeirra lögreglumanna sem höfðu hótad kæranda við yfirheyrslur dæmdir fyrir nauðung og fyrir að hafa hvatt til nauðungar í starfi. Þeir voru dæmdir til að greiða sektir fyrir brot sín.

Í desember 2005 sótti kærandi um gjafsókn til að höfða mál gegn ríkinu til greiðslu bóta vegna þeirrar meðferðar sem hann hafði þurft að sæta í haldi lögreglu. Dómstóll hafnaði gjafsóknarbeiðninni og var sérstaklega vísað til þess að kæranda myndi reynast erfitt að sýna fram á orsakatengsl milli þeirra ógnana sem hann hafði orðið fyrir í haldi lögreglu og meints andlegs skaða sem kærandi teldi

sig hafa orðið fyrir. Þann 19. janúar 2008 sneri áfrýjunardómstóll þeirri niðurstöðu við og samþykkti gjafsókn kæranda. Skaðabótamál kæranda er enn til meðferðar fyrir þýskum dómstólum.

2. Meðferð málsins hjá Mannréttindadómstólnum

Kæran

Kærandi hélt því fram að hann hefði sætt pyndingum við yfirheyrslur hjá lögreglu og þar með hefði verið brotið gegn 3. gr. sáttmálans. Kærandi taldi einnig að brotið hefði verið gegn 6. gr. þar sem notuð voru sönnunargögn gegn honum sem var aflað með því að pynda hann til sagna. Kæran var lögð fram til dómstólsins 15. júní 2005. Í dómi frá 30. júní 2008 komst deild Mannréttindadómstólsins að þeirri niðurstöðu, með sex atkvæðum gegn einu, að kærandi gæti ekki lengur haldið því fram að réttindi hans samkvæmt 3. gr. hefðu verið virt að vettugi enda hefðu þýskir dómstólar viðurkennt að þau réttindi hefðu verið brotin og brugðist við þeim með því að refsa gerendum. Ekki hefði verið brotið gegn 6. gr. sáttmálans.

Málinu var vísað til yfirdeildar dómstólsins þann 1. desember 2008 að beiðni kæranda.

Niðurstaða

Um 3. gr.: Ljóst þótti að lögreglumaður hafði, samkvæmt fyrirmælum frá yfirboðara sínum, hótad kæranda ofbeldi til að fá hann til að gefa upp hvar J væri niður kominn. Dómstóllinn taldi að hótanirnar hefðu verið til þess fallnar að valda kæranda miklum ótta og sálrænum skaða. Hann benti á að lögreglumenn hefðu nokkrum sinnum fengið fyrirmæli frá yfirboðara sínum um að beita kæranda illri meðferð og að þýskir dómstólar töldu það sannað. Af þessum sökum væri ekki hægt að telja að meðferðin á kæranda væri tilviljun heldur yrði að líta svo á að hún hefði verið skipulögð og fyrirfram ákveðin.

Dómstóllinn viðurkenndi að aðgerðir lögreglumannanna hefðu haft það að markmiði að bjarga lífi barns. Engu að síður væri bann við pyndingum og ómannúðlegri meðferð algilt og félli ekki úr gildi þrátt fyrir að þolandi þess sýndi af sér tiltekna hegðun eða meðferðin hefði göfugt markmið. Dómstóllinn tók sérstaklega fram að það réttlæti ekki að láta einstakling sæta meðferð sem bryti í bága við 3. gr. til að bjarga lífi annars manns. Dómstóllinn mat það svo að sú meðferð sem kærandi sætti teldist vera ómannúðleg meðferð í skilningi 3. gr. Með vísan til fyrri dóma sinna og viðhorfa alþjóðlegra eftirlitsstofnana á sviði mannréttinda taldi dómstóllinn hins vegar að meðferðin teldist ekki hafa verið svo alvarleg að hún félli undir pyndingar í skilningi samningsákvæðisins.

Dómstóllinn benti á að þrátt fyrir að þýskir dómstólar hefðu viðurkennt beint og óbeint að brotið hefði verið á réttindum kæranda samkvæmt 3. gr. hefðu þeir lögreglumenn sem brutu á réttindum kæranda eingöngu fengið mjög hóflegar og skilorðsbundnar sektir. Ýmsar refsilækkandi ástæður hefðu verið lagðar til grundvallar við refsíákvörðun í málum þeirra. Sérstaklega hefði verið lagt til grundvallar að lögreglumennirnir hefðu haft það að markmiði að bjarga lífi J með aðgerðum sínum. Dómstóllinn tók fram að þrátt fyrir að mál kæranda jafnaðist ekki á við tilvik þar sem fulltrúar ríkisvaldsins gerðust sekir um að beita ofbeldi að eigin geðþótta yrðu að vera til staðar reglur sem fældu slíka starfsmenn frá því að beita borgarana ólögmatu ofbeldi í störfum sínum. Enn fremur benti stöðuhækkun sem einn lögreglumannanna hafði fengið í kjölfar brotsins gagnvart kæranda til þess að yfirvöld hefðu ekki metið brot á 3. gr. sáttmálans eins alvarlega og tilefni var til.

Hvað varðaði bætur til kæranda vegna brota á 3. gr. benti dómstóllinn á að ósk kæranda um lagalega aðstoð vegna skaðabótamáls hafði verið til meðferðar í rúm þrjú ár og að enn hefði engin ákvörðun verið tekin um bætur til kæranda. Þessi málsmeðferð vakti verulegan efa um skilvirkni málsmeðferðar vegna bótakröfu kæranda. Í ljósi þessa taldi dómstóllinn að þýsk stjórnvöld hefðu ekki bætt nægilega úr broti sínu á 3. gr. sáttmálans. Með 11 atkvæðum gegn 6 komst dómstóllinn að þeirri niðurstöðu að kærandi væri enn fórnarlamb brots stjórnvalda á 3. gr. og að 3. gr. hefði verið brotin í máli hans.

Um 6. gr.: Dómstóllinn ítrekaði fyrri dómsniðurstöður sínar um að væru sönnunargögn sem aflað væri með því að brjóta gegn 3. gr. sáttmálans notuð gegn sakborningi í refsímáli væru líkur til að málsmeðferðin bryti gegn 6. gr. sáttmálans. Dómstóllinn tók fram að til þess að vernd borgaranna frá notkun rannsóknaraðferða sem brytu gegn 3. gr. gæti verið virk þá yrði að ganga út frá því að ekki mætti nota sönnunargögn sem aflað væri með slíkum aðferðum. Í tilviki kæranda hafði játning hans við yfirheyrslu hjá lögreglu aftur á móti ekki verið lögð til grundvallar sakfellingar heldur játning hans fyrir dómi sem hann gaf í kjölfarið. Þar sem kærandi tók skýrlega fram við játningu sína fyrir

dómstólum að hann veitti hana án þvingunar taldi dómstóllinn að engin ástæða væri til að ætla að kærandi hefði ekki játað fyrir dómstólum ef þau sönnunargögn sem deilt var um hefðu jafnframt verið útilokuð.

Í ljósi þessa taldi dómstóllinn að vegna aðstæðna í máli kæranda hefði ekki verið ástæða til að útiloka þau sönnunargögn sem deilt var um. Ekki hefði verið brotið gegn 6. gr. ef litið væri til málsmeðferðarinnar í heild. Með 11 atkvæðum gegn sex komst dómstóllinn að þeirri niðurstöðu að ekki hefði verið brotið gegn 6. gr. sáttmálans.

Kærandi hafði ekki gert kröfu um bætur heldur að þýskir dómstólar tækju mál hans að nýju til meðferðar. Dómstóllinn féllst ekki á að grundvöllur væri fyrir slíku enda hefði ekki verið brotið gegn 6. gr. sáttmálans.